
Kifutás a környezeti fenntarthatóságból, avagy az élelmiszerválság és az ökológiai „apokalipszis” forrásai

Horváth Gergely*

Olyan korban, a „végső időkhöz” jutottunk, amelyben a felelős értelmiségieket különösen feszült elgondolkodásra készíteti az élet természeti alapjainak, az életfeltételeknek és az emberiség jövőjének várható alakulása. Az ökológiai válság, összeomlás¹ megállíthatatlannak bizonyuló folyamata már évtizedek óta zajlik (ld. az anyagi és jogi eszközökben egyébként gazdag EU sikertelen kísérleteinek sorát a fajkihalási hullám megállítására). Mi a kétezer éves, tehát jó előre orrunkra kötött, bibliai válasz a fenntarthatósági kérdésekre?

Kulcsszavak: Fenntarthatóság, élelmiszerválság, apokalipszis, Biblia

Running out of environmental sustainability, or the sources of the food crisis and the ecological apocalypse

We have reached an age, „the end of times” in which the expected fate of the natural foundations of life, the conditions of life and the future of humanity urges the responsible intellectuals to think particularly tensely. The unstoppable process of ecological crisis and collapse (the term „apocalypse” is also used in this sense) has been going on for decades (see the series of unsuccessful attempts by the EU to stop the present wave of species extinction, despite its richness in material and legal means). What are the two-thousand-year-old, biblical answers to sustainability questions?

Keywords: sustainability, food crisis, apocalypse, Bible

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.2.2005>

Prugberger professzor azon értelmiségiek közé tartozik, akiket olyannyira foglalkoztat a kilátásaink – szó szerint életbevágóan fontos – kérdésköre, hogy ennek kapcsán a közelmúltban egy nagyívű, negyven oldalas tanulmányban² fejtette ki értékes meglátásait. Napjaink rendszerszintű, összetett válság-hullámjainak megértését nagyban segítheti az évszázados, évezredes előzményekre, társadalmi és gazdasági fenntarthatósági dinamikára vonatkozó történelmi kutatás, oknyomozás

* Egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Kereskedelmi és Agrárjogi Tanszék.

¹ Az „apokalipszis” kifejezés ebben az értelemben is használatos.

² Prugberger Tamás: *A globál-makro és a lokál-mikro világszemlélet társadalompolitikai gyakorlata közötti ellentét, a kettő közötti kompromisszumra jutás égető problémája a történelmi folyamatok áttekintése tükrében. – A globuszon való életfeltételek és az emberiség jövőjének a kilátásai.* Újvidék, 2021, http://www.vmtt.org.rs/mtn2019/039_081_Prugberger%20beforemazott.pdf, letöltés: 2022. 06. 16.

és szintézis, de az ezekkel sokszor szervesen összefonódó környezeti fenntarthatósági kihívásokra is hangsúlyt helyez, ahogy tőle megszokhattuk. Felhívja a figyelmet, hogy „meg kellene állítani azt a globális élő és élettelen természeti környezetrombolást, víz és levegőszennyezést, valamint hulladéktermelést, amit ma az emberi társadalom produkál”. Abban a reményben, hogy a társadalompolitikai gondolkodás és a gyakorlat ennek megfelelően megváltozik, Professzor úr zárásként felidézi Madáchtól az Úr szavát: „Ember küzdj, és bízva bízzál”³.

Nemzeti irodalmunk, illetve – akik már rangjához méltóan sorolják be, tudják, hogy egyidejűleg a világirodalom – egyik kiemelkedő csúcsának zárómondata a környezetvédelemmel foglalkozó jogászoknak is – különös, kesernyés tartalommal bíró – jelszava lehetne. Küzdünk a környezeti fenntarthatóságért, de egyre nyilvánvalóbb, hogy későn kezdtük el és nem volt megfelelő az irányválasztás. Gelencsér András vegyész-légkörkutató, a Pannon Egyetem rektora szerint a fenntarthatóságra való átállás jegyében a szükséges kritikus elemek ismert készleteit hamarosan kimerítjük. Az elektromos autó, a nap- és szélenergia, akár a bioetanol. Ráadásul *végképp kifognak az élelmiszerkészleteink*, miközben a klímaváltozás már nem megállítható⁴. Tehát küzdünk, de észszerűen belegondolva, a tudományos adatok alapján már reménytelennek tűnik a helyzetünk, összetett társadalmaink összeomlásának valószínűsége egyre nagyobb, inkább csak annak időpontja kérdéses (Gelencsér András szerint – összhangban a Meadows-féle világmodellek végkövetkeztetéseivel – a féktelen növekedés és jólét legkésőbb 2040-ig véget ér, a modern civilizáció súlyos válságba zuhan). Akkor mi az, amiben „bízva bízhatunk”? Egyetlen egy bizodalomunk lehet... Nem – a világnépesség növekedésének tényezőjét pl. teljesen elfeledve derűlátó – ellencikk következtetéseire gondolok, amely szerint csak „akkor jön el a világvége, ha nem teszünk ellene semmit”⁵. Inkább egy olyan különleges kötetre, 66 könyvből álló információcsomagra hívnám fel a figyelmet, amely szerint az „objektíve van esélyünk magunkat megmenteni vagy nincs” tárgyú vitában a fenti két vélemény egyaránt és ugyanolyan mértékben téves.

A vita döntő érveinek keresése jegyében tehát most éppen ott folytatnám a forráskutatást, ahol Professzor úr abbahagyta (kitűnő érzékkel tapintott rá, hogy kizárólag itt lehet valódi reményt találni): az *Úr szavánál* (Madách közvetítését már kihagyva, „másodlagos idézések” helyett közvetlenül fogom innentől idézni a forrásokat). Életbevágó kérdésekben mellőzhetetlen a humor oldó ereje is, ezért Madách Imre – Faustot legalább elérő színvonalú – művének címe kapcsán megjegyzem, hogy igazán tömören, tragikomikus-reális módon úgy érdemes

³ Uo. 80. o.

⁴ Balavány György: „Már nem tudjuk visszafordítani ezeket a folyamatokat, a civilizációnk néhány évtizeden belül összeomlik”. <https://24.hu/belfold/2022/06/10/nyersanyagok-globalis-krizis-klimavaltozas-gelencser-andras-interju/?fbclid=IwAR3yUbdndKh1P9TQ5pGYA67hzyEsb5BdOKfg5g9eGA4zsHVuPDwkJFHNDJl>, Letöltés: 2022. 06. 25.

⁵ Bart István – Ürge-Vorsatz Diána et al.: *Akkor jön el a világvége, ha nem teszünk ellene semmit*. <https://24.hu/tudomany/2022/06/25/gelencser-andras-interju-reakcio-eghajlatvaltozas-nyersanyagiany-klimakataszrofa/>, Letöltés: 2022. 06. 25.

összefoglalni a „mi lesz velünk” témát, hogy „az ember tragédia...”⁶. Minek is lenne nevezhető a saját élőhelyét saját maga számára élhetetlenné tevő élőlény? A jó hír, hogy bármilyen gőzerővel dolgozunk is a létfeltételeink felélésén, *egy régóta hitelesnek bizonyult forrás* szerint mégsem a humán környezetrombolás lesz a – Meadows-modellekben a 21. század közepére jósolt – drasztikus népességszámzuhanás közvetlen oka.

Előjáróban érdemes rögzíteni (kinek megerősítésként, másnak elgondolkodtatásul), hogy a Biblia a történettudomány által is igazoltan számos már beteljesedett jóvendölést tartalmaz, ami egyedülállóvá teszi a vallási, szent iratok között. Pl. közismert az a prófécia, miszerint a Krisztus a júdeai Betlehemben fog megszületni (Mikéás kb. Kr.e. 700-ban már leírta, Mik 5, 1). És valóban ott született meg hét évszázaddal később (Lukács 2, 1-20, Máté 2, 1-12).

Dániel próféta fél évezreddel előtte megírta, hogy mikor lép majd fel nyilvánosan az Emberfia (így hívta magát Jézus is), három és fél évig fog tanítóként működni, utána „pedig kiirtatik a Messiás és senkije sem lesz. És a várost és a szenthelyet elpusztítja a következő fejedelem népe” (Dániel 9,26).

Jézus ugyancsak pontos előre látással közölte, hogy „bizony mondom nektek, nem marad itt kő kövön, amit le ne rombolnának.” (Mt 24, 2) A római-zsidó háború során tényleg ez történt Kr. u. 70-ben.

Ézsaiás 700 éves próféciája is pontosan megvalósult: „Hátamat odatartottam az ütlelegőknek és orcámat a tépdésőknek; arcomat nem rejtettem el a gyalázás és köpdösés elől.” (És 50,6).

Azt Jézus eldönthette, hogy hogyan vonul be – számárháton – Jeruzsálembé Zakariás jóvendölését beteljesítve: „(...) közeleg királyod: igaz és győzedelmes, alázatos, számaron jó, számar hátán, számarnak csikáján (Zak. 9,9). Azt viszont nem intézhette a kereszten függve, hogy a katonák a ruhája kapcsán valóban „megegyeztek egymás közt: „Ne hasítsuk szét, hanem vessünk rá sorsot, hogy kié legyen.” Így teljesedett be az Írás: „Ruhámon megosztottak egymás közt, és köntösökre sorsot vetettek” (Jn 19,24) A katonák valóban így tettek! Vö. az emberöltők egész sorával korábban írt Zsoltárok könyvével (22,19): „elosztották maguk között ruháimat, és köntösökre sorsot vetettek.”

Mellbevágó érdekességként talán elegendő, önmérsékletből és a szerény vonatkozó ismereteim miatt tehát nem folytatom a példákat, amik bizonyítják, hogy *a Biblián keresztül az emberek megtudhatták, következőképpen elvileg ma is megismerhetik az események folyását, a jövő akár egészen precízen előre vetített részleteit is.* Csak olvasni kell és megérteni⁷.

Mivel a jövőt az ember nem, valójában csak Isten ismeri, ezért a jövő feltárása tárgyában logikusan *éppen az Ur szavát érdemes tanulmányozni.* A Biblia történetesen tartalmaz is *egy részletes forgatókönyvet az emberiség jövőjének alakulása* tárgyában. Azon belül két „apokalipszis” kiemelkedik, amelyek párhuzamosságokat mutatnak az ökológiai válság, illetve katasztrófa hetvenes évek

⁶ Az abszurd humort képviselő L'art pour l'art Társulat színházi estjének (2009) címrészlete.

⁷ Sokszor mondja Jézus: - Akinek van füle, hallja! (Jel 2,7; Mt 11,15; 13,9; 13,43; Mk 4,23); Aki olvassa, értse meg! (Mk 13, 14; Mt 24,15)

óta előre vetített⁸ (lehetséges) következményeivel, azonban okot adnak – a tudományos adatokkal szemben – kifejezett optimizmusra⁹:

1. A nagy apokaliptikus beszéd (Mt 25; Lk 21; Mk 13)

2. A Jelenések könyve (, ami ezzel is indít, hogy ez "Jézus Krisztus apokalipszise").

Maga az apokalipszis (az ógörög ἀποκάλυψις) kifejezés kinyilatkoztatást, „a fátoly fellebbentését” jelenti, éppen, mint a szobroknál, csak itt a *jövő* kapcsán.

A *Bibliából* az tudható, hogy az általunk ismert *világ* időben véges, lesz „végezte”¹⁰. Ennek az időpontja nem ismert senki számára: „Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el. Azt a napot viszont vagy *azt az órát senki nem tudja*, sem az angyalok az égben, sem a Fiú, hanem csak az Atya. Vigyázzatok, virrasszatok! Mert nem tudjátok, mikor jön el az az idő” (Mk13, 31-33).

A jelenések könyve 10. fejezetének 6. és 7. verse is előre vetíti, hogy egy pillanatban ki fog merevedni a jelenlegi mozgókép, mert *vége lesz még az időnek is*: „és megesküdött az örökkön-örökké élőre, aki teremtette a mennyet és a benne levőket, a földet és a rajta levőket, a tengert és a benne levőket, hogy *nem lesz többé idő*, hanem azokban a napokban, amikor megszólal a hetedik angyal trombitájának hangja: beteljesedik az Isten titka, ahogyan hírül adta azt szolgálóinak, a prófétáknak.” A hetedik trombitászó azért is kulcsfontosságú, mert ekkor válik időszerűvé, hogy Isten „*elpusztítsa azokat, akik pusztítják a földet*”¹¹. Ezt a világos fordulatot véleményem szerint nem lehet alappal másként értelmezni, mint a környezeti elemek korunkban kulmináló leromlásának okozóit, tehát a „földet pusztító” mai fogyasztói és ipari társadalom – e rongálásban részes – tagjait utolérő végzetet.

A jelenések könyve 18. fejezetében láthatjuk a képletes „Babilon” vesztét, ami legkevésbé sem fokozatos, kiszámítható, hanem váratlan és gyors romlást vetít előre (8. és 10. vers): „Ezért egyetlen napon jönnek rá a csapások: halál, gyász és éhínség; és tűzben fog elpusztulni, mert erős ÚR az Isten, aki megítéli őt. (...) Jaj, jaj, te nagy város, Babilon, te erős város, egyetlen óra alatt ért utol az ítélet”¹².

Péter második levele is tudatja, hogy hirtelen „el fog jönni az Úr napja, mégpedig úgy, mint a tolvaj, amikor az egek recsegve-ropogva elmúlnak, az elemek égve

⁸ Ld. pl. a Meadows-féle világmodellek drasztikus népességcsökkenési előrejelzéseit.

⁹ A derűlátásra nem mindenkinek ad, ígér okot a Lk13, 24: „Igyekeztek a szűk kapun bejutni, mert mondom nektek, sokan akarnak majd bemenni rajta, de nem fognak tudni”. Agrár-párhuzam: A kaptár bejáratát rácsosra csinálja a méhés, hogy a méhek – a szűk lyukakon átpréselődve – kénytelenek legyenek elhagyni belépéskor az összegyűjtött virágpor-golyócskáikat (finom, értékes szuperélelmiszer számunkra is)... Helyi méhés barátom, a Csanaki Méhes Céh vezetője mondta, hogy ugyanakkor fél óra alatt megtanulják a kis ravaszok, hogyan kell behajlítani a lábukat a testükhöz szorítva, hogy ne essen le róla a virágpor átbújás közben... A Mennyek országába véletlenül sem lehet így becsempészni a földi kincseket, javakat, de a rosszat sem, minden el kell hagyni...

¹⁰ Máté evangéliuma 28,20: „és íme, én veletek vagyok minden napon *a világ végezetéig*”.

¹¹ A jelenések könyve 11. fejezet 15-18: (...) eljött a te haragod és a halottak felett való ítélet ideje, hogy megadd a jutalmat szolgálóknak, a prófétáknak és a szenteknek, és azoknak, akik félik a te nevedet, a kicsiknek és a nagyoknak, hogy *elpusztítsd azokat, akik pusztítják a földet*.

¹² Tehát hirtelen, „egy óra alatt”... Eszerint téves az a tudósok által leírt, friss jóslat miszerint a vizionált civilizációs összeomlás nem a hollywoodi filmekből ismert apokalipszis módjára következik be varázsütésre, hanem fokozatosan lesz egyre rosszabb mindannyiunknak, ha nem hagyunk fel az üvegházhatású gázok kibocsátásával és a pazarló nyersanyaghasználattal – tehát a mindig növekedő fogyasztásra alapuló gazdasággal (Bart – Urge-Vorsatz et al.: i.m.)

felbomlanak, a föld és a rajta levő alkotások is megégnek. Mivel pedig mindezek így felbomlanak, milyen szentül és kegyesen kell nektek élnetek, akik várjátok és siettetitek az Isten napjának eljövetelét, amikor majd *az egek lángolva felbomlanak, és az elemek égve megolvadnak!* De az ő ígérete szerint új eget és új földet várunk, amelyben igazság lakik¹³.

Részben „jó hír” tehát („örömhírnek”, „evangéliumnak” azért ezt önmagában nem nevezhető, utóbbi kifejezés tartalmasabb), hogy *közvetlenül nem* a környezetszennyezés miatti ökológiai válság, nem a környezeti elemek fokozatos degradációja okozza majd az idők végét. Kevésnek tűnik tehát ahhoz az emberiség, hogy biofizikailag teljesen élehetlenné tegye a Földet, mint ahogy ahhoz is láthatóan erőtlenné, hogy megoldja a – romlott állapotában saját maga által okozott – romlást a vitális elemekre nézve. Azt, hogy „az elemek égve felbomoljanak, megolvadjanak”, egyetlen ilyesmi volumenű hatás, az atombomba-arsenál elsütése lenne képes előidézni, ám e fenyegetés bekövetkezése sem járna az egész ég és föld felbomlásával¹⁴, tehát nem lehet emberi eredetű ez az esemény a maga teljességében (lokális léptékben azonban és a szintén előre vetített háborúk részeként sajnálatos módon realitásnak számít).

Jó hír, hogy mindezek után *új ég és új föld* lesz: „És láttam új eget és új földet, mert az első ég és az első föld elmúlt, és a tenger sincs többé. A trónon ülő ezt mondta: Íme, újjáteremtek mindent.” (Jel 21,1 és 5). Ez semmiképpen sem értelmezhető a régi, romlott-rontott Föld megújulásaként, különösen nem ember általi felvirágoztatásaként. (A Biblia felhívja a figyelmet az utóbbival kapcsolatos „elhitetésre” is.)

A váratlanság kapcsán érdemes idézni az egyik leginkább közismert verscsokrot a nagy apokaliptikus beszédből: „Mert ahogyan Nőé napjaiban történt, úgy lesz az Emberfia eljövetele is. Mert amiképpen azokban a napokban, az özönvíz előtt, ettek, ittak, házasodtak és férjhez mentek egészen addig a napig, amelyen Nőé bement a bárkába, és semmit sem sejtettek, míg el nem jött az özönvíz, és mindnyájukat el nem sodorta, úgy lesz az Emberfiának eljövetele is” (Mt 24, 37-39). Eszerint a válságok tehát csupán előjelei, de nem okai a „végnek”, legfeljebb a rendszerszintű civilizációs összeomlásnak. „Isten országának ezt az evangéliumát pedig hirdetik majd az egész világon, bizonyosságul minden népnek; és akkor jön el a vég.” (Mt 24, 14)

„Akkor ketten lesznek a mezőn, az egyik felvétetik, a másik otthagyatik, két asszony örül a kézimalommal, az egyik felvétetik, a másik otthagyatik. Vigyázzatok tehát, mert nem tudjátok, hogy melyik órában jön el a ti URatok!” (Id. Mt 24, 40-42)

A mezőn lesznek, tehát működik legalább alapszintű mezőgazdaság, kézimalommal őrölnek, (tehát lesz valamennyi gabona), de gépi (ipari) malom már nem működik (legalább az energia vagy akár az infrastruktúra is hiányozhat addigra, vö. a kiteljesedő energiaválsággal és a betonozás mindenkori alapját képező folyami homokkészlet végességével). A válságra felkészülésben serénykedő különböző

¹³ Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája (2014) Péter második levele 3. fejezet, 10-13. versek

¹⁴ A globális nukleáris szennyezésről, akut és krónikus sugárbetegség tüneteiről nem szól az Írás, reménykedjünk, hogy Péter második levele 3. fejezetében nem erről van szó, noha az atomfegyver-arsenál globális léptékű szennyezés elérésére elegendő lenne elméletileg.

közösségek, nemzetközi csoportok (ld. pl. a fél évszázados múltra visszatekintő prepper-mozgalom vagy az ún. mélyalkalmazkodás elméletét kidolgozó *Jem Bendell* professzort követők¹⁵) – miközben értekeznek a különböző mértékű összeomlás lehetősége kapcsán a technológiai visszalépés szükségességéről – éppen a kézimalomokról is eszmét cserélnek: akkor tehát valóban lehetséges realitás, hogy újra kézimalmon fogunk örölni, teljes összhangban a bibliai jövődőléssel...

Színesítő közbevetésként két aktuális, előkép-szerű és szimbolikus jelenségre hívnám fel a figyelmet, amelyeknek konkrét környezeti vonatkozása szintén jelentős: az egyik az éghajlatváltozáshoz, a másik pedig a folyószennyezés kérdésköréhez tapad. Bibliai képsorrendnek megfelelően utóbbira utalnék először. A jelenések könyve szerint, amikor a harmadik angyal is kiöntötte a poharát a folyókba és a vizek forrásaiba, azok vérré változtak. Ez a kép idén februárban villant azok szemébe, aki követték, ahogy az alsósajói ércbányászat utáni ökológiai katasztrófát okozva fémcsók kezdték szennyezni a Sajót, amelynek szlovákiai szakaszán a vízi élet kipusztult (, a szlovákiai hatóságok pedig jó gazda és jó szomszéd módjára egymásra kezdték tologatni az intézkedés kötelezettségét). A Nižná Slaná egykori vasércbányája hatalmas mennyiségű mérgező anyagot szivárogtatott a folyóba, köztük arzént, mangánt, vasat¹⁶. A folyó látványa olyan lett, mintha vérré változott volna...

Az összetartó környezetjogász kollektívánk most írás közben az idej első, csúcspontot döntő hőhullámot élvezi (a leadási határidő előtti napokban bizonyára jópáran gép előtt ülünk Professor úr előtt tisztelgő kötetünk gazdagítása céljából). A harag hét poharának kiöntésén belül olvashatjuk, amikor „a negyedik angyal is kiöntötte a poharát a napra, és megadatott neki, hogy gyötörje az embereket annak tűző sugarával; és az emberek gyötrődtek a nagy hőségben, és káromolták az Isten nevét, akinek hatalma van ezek fölött a csapások fölött, de nem tértek meg, hogy dicsőséget adjanak neki” (Jelenések könyve 16, 8-9). Bizony gyötrődünk már a nagy hőségben, holott gyerekkorunk nyarai mennyivel enyhébbek voltak...

Általános jelenséggé megfigyelhető, hogy az emberiség különböző – gyakran éppen önmaga által generált (pl. éghajlatváltozási, élelmiszerelőállítás) problémákra kifejlesztett – „megoldásai” csupán „technikaiak”, nem ritkán szükségszerűen nélkülözik pl. a holisztikus szemléletet¹⁷, következőképpen a hatékonyságot is, és megállapítható, hogy igencsak távol állnak a tökéletességtől¹⁸. Gyakorlati példával

¹⁵ „Az összeomlás elkerülhetetlen, a katasztrófa valószínű, a kihalás lehetséges.” Bendell, Jem (2018): *Deep adaptation: a map for navigating climate tragedy*. Institute for Leadership and Sustainability (IFLAS) Occasional Papers Volume 2. University of Cumbria, Ambleside, UK., <http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/4166/>, 20. o. (letöltés: 2022. 06. 29.)

¹⁶ Loránt Vincze (PPE), François Alfonsi (Verts/ALE) & Edina Tóth (NI): Parliamentary questions to the Commission (P-002118/2022) European Parliament, 2022. június 13. – https://www.europarl.europa.eu/.../P-9-2022-002118_EN.html, (letöltés: 2022. 06. 29.) Tárgy: A Sajó folyó szennyezése – ökológiai katasztrófa Dél-Szlovákiában.

¹⁷ Mivel akár még nem is ismert az érintett hatásviselők érzékenysége, a hatásfolyamatok összetett rendszere.

¹⁸ Természetesen a tökéletesség jellemzően inkább csak döntések kapcsán és annyiban lehet emberi cél, amennyiben pl. egy probléma természete szerint egy jó döntéssel teljesen kiküszöbölhető. Önkritikus, realista és legnemesebb értelemben véve alázatos hozzáállást tükröz az a gyakorlat, miszerint pl. a zsinagógák ornamentikájába, mintasorába szándékosan hibás elemet iktatnak be, jelezve annak elismerését, hogy kizárólag Isten tökéletes...

szemléltetve: az nem megfelelő válasz, nem valódi, tényleges megoldás – az élelmiszerelőállítás szempontjából alapvető jelentőséggel bíró – beporzó-populációk eltűnésének égető gondjára, hogy pl. Kínában emberek porozzák be a gyümölcsfákat, vagy ahol nincs olcsó munkaerő, ott mikro-robotokat fejlesztenek, amelyek a méhek helyett elvégzik a virágpor „redisztribúcióját”, miközben az agrár-kemizáció volumenét érintetlenül hagyják, akár még fokozzák is. Az ökológiai rendszer lényegesen összetettebb annál, hogy ilyen helyettesítési, „mérnöki” rész megoldásokkal, egysíkú beavatkozásokkal fenn lehetne tartani. Jó példa erre az ígéretekben folyamatosan bővelkedő, tényleges, élelmiszerbiztonság-fokozására alkalmas eredményekben azonban sokkal kevésbé gazdag „genetikai mérnökösödés” (genetic engineering) is, de hogy önkritikusak legyünk a jogászok „társadalmi mérnökösödése” (R. Pound¹⁹ egyébként ötletes kifejezése) sem mindig áldásos, gyakran „kevés az üdvösséghez”.

A mai technokrata, nyugati, illetve nyugatit másoló ember attól önhitt, mert még mindig azt hiszi, hogy mindent meg tud oldani, és mindaz, amit az ipari forradalom, illetve a felvilágosodás óta tesz, napjainkban is bármit, bárhogyan változtat, az nagy léptékben feltétlenül *fejlődés* – következményeire tekintet nélkül.

A modern ember – függetlenül vallásától, s függetlenül attól, egyáltalán vallásos-e – azon a véleményen van, hogy a történelem legalacsonyabb pontja a kezdőpontja volt, legmagasabb pontja pedig végpontja lesz (ha lesz egyáltalán végpontja), s e kettő között egy többé-kevésbé folyamatos emelkedés tapasztalható. [...] Az ember dolga pedig az, hogy a fejlődést egyre fokozza, de legalábbis fenntartsa²⁰.

A fenntartható fejlődés ellentmondásos gyakorlata szembeötlő módon rácafol erre az általános tévhitre, amely eredetileg logikusnak tűnhetett: a „primitívnek” tekintett embertől az atomerőműveket építő, génszerkesztő emberig hogy ne egy vitathatatlanul látszó fejlődés vitt volna el bennünket? Mégis érdemes megfigyelni egyes, még ma is meglehetősen mérvadó, ezért százmilliókat elgondolkoztató, sőt, zavarba ejtő (világ)vallások – sok szempontból elismert bölcsességet hordozó – dokumentumait, amelyek éppen fordított folyamatot írnak le: *ezek szerint idilli szintről indulva egy apokaliptikus, kaotikus állapot felé tart a „fejlődés”*. Tehetetlenül távolodunk a paradicsomtól (közelebbi, globálisan konszenzusos történelmi-ideológiai pontként a Jézus Krisztus által megújított és egyértelműen kifejezett ideáltól), miközben egyhávi átlagfizetésünkben tulajdonképpen a világ bármely pontjára elrepülhetünk és rendszeresen meg is tesszük sokan (holott pl. a kínai Tao Te King hangsúlyos zárógondolata szerint még a szomszéd településre sem szabadna átutaznunk, ahonnan a kakaskukorékolás áthallatszik...). „Míg tehát a régi ember *fékezni* igyekezett a süllyedést, a modern ember *fokozni* igyekszik az emelkedést.”²¹ Ez utóbbi, emelkedési törekvés láthatóan sikertelen, mivel fenntarthatatlan ebben a profitközpontú létberendezkedésben. A bibliai apokaliptikus események és a tudományos alapokon előre jelzett világmodell-katasztrófa közötti

¹⁹ Szigeti Péter: *Roscoe Pound pragmatista jogszociológiája: a társadalmi mérnökösödés eszméje a korhoz kötött, relatív természetjogban*. In Szigeti Péter: *Jogelméleti jogesetek, portrék, szemelvények*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998. 37-43.

²⁰ BUJTI FERENC: *A rejtőzködő Messiás*. Nyíregyháza, 2019, 105.

²¹ Uo. 106. o.

párhuzam nyilvánvaló, végeredményük pedig hasonló: a tragikus, drasztikus népességfogyással egybekötődő mélypont elérése, majd (a Meadows-világmodell szerint akár már a 21. század végén) újabb – történelem utáinak nevezhető – fellendülés, amelyet egy „kicsiny nyáj” élhet túl, meghallani jogosultan, miszerint „jöjjetek Atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot!”²²

Végül – kellő hangsúlyt adva neki – ismét kiemelném azt, amit ránk, tehát *a jelenre és a jövőre* nézve tartalmaznak az Evangéliumok: főként Jézus nagy apokaliptikus beszédét, második eljövetele előjeleiről és módjáról, amelyben figyelemre méltó mozzanat az előjelek kapcsán:

„Háborúkról fogtok majd hallani, s háborús hírek fognak keringeni. Vigyázatok, ne kerítsen hatalmába benneteket a félelem, ezeknek be kell következniük, de ez még nem a vég. Nemzet nemzet ellen és ország ország ellen támad. Éhínség, ragály üti fel a fejét, és a föld megrendül itt is, ott is. De ez még csak a kezdete a gyötrelmeknek”²³.

Az idézetekből eddig csak a földrengések jele várat magára: a világháború(ok) és a világháborús fenyegetettség mellett, azokkal összefüggésben – a már ki is hirdetett – globális élelmiszer-vészhelyzet megjelenését, az éhínség drasztikus kiterjedésének folyamatát már láthatjuk²⁴ érdekes párhuzamként.

A másik jövőről szóló forrást ugyanígy ajánlom Professzor úr figyelmébe: a *Jelenések könyve* nagyon nehéz szöveg (mégis tisztán érthető pl. a napjaink emberének is szóló laodiceai levél), amely számos – az ószövetségi könyvekből egyébként beazonosítható – szimbólummal, ugyanakkor hátborzongatóan pontosan és részletesen ad tájékoztatást az időtengely mentén minden eljövendőőről – azzal zárva az egész Bibliát, hogy „*Igen, hamarosan eljövök. Ámen. Jöjj, Uram Jézus!*” Ez lesz tehát a végpont az idézett, megfontolásra feltétlenül érdemes források szerint.

Irodalomjegyzék

- Balavány György: *„Már nem tudjuk visszafordítani ezeket a folyamatokat, a civilizációnk néhány évtizeden belül összeomlik”*. <https://24.hu/belfold/2022/06/10/nyersanyagok-globalis-krizis-klimavaltozas-gelencser-andras-interju/?fbclid=IwAR3yUbdndKh1P9TQ5pGYA67hzyEsb5BdOKfg5g9eGA4zsHVuPDwkFHNDEjI>, Letöltés: 2022. 06. 25.

²² Mt. 25, 34, vö.: „Ne félj, te kicsiny nyáj, mert úgy tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az országot!” (Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája, 2014, Lukács evangéliuma 12, 32). Horváth Gergely: *„ZÖLDÜLŐ” AGRÁRJOG. A fenntartható agrikultúra és élelmiszerlánc jogának alapvetései*. Győr, 2022, 282. o.

²³ Máté evangéliuma, 24. fejezet, Szent István Társulati Biblia.

²⁴ Természetesen voltak ilyenek a történelemben, de nem egyszerre és nem ekkora léptékben, nem ilyen intenzitással, ahogy a népnyelv mondja: ennyire „csőstül”. A jelenések könyve bevezető jelenségként egy jelentős alapélelmiszer-drágulást vetít előre (ennek tanúi lehetünk), amely értelemszerűen a szegényeket érzékenyen érinti, de a luxuscikkek (gazdag) fogyasztóit kevésbé: „egy mérce búza egy dénár, és három mérce árpa egy dénár, de az olajat és a bort ne bántsd!” (Jel 6, 6)

-
- Bart István – Ürge-Vorsatz Diána et al.: *Akkor jön el a világvége, ha nem teszünk ellene semmit.* <https://24.hu/tudomany/2022/06/25/gelencser-andras-interju-reakcio-eghajlatvaltozas-nyersanyagiany-klimakatasztrofa/>, Letöltés: 2022. 06. 25.
 - Bendell, Jem (2018): *Deep adaptation: a map for navigating climate tragedy.* Institute for Leadership and Sustainability (IFLAS) Occasional Papers Volume 2. University of Cumbria, Ambleside, UK., <http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/4166/>), 20. o. (letöltés: 2022. 06. 29.)
 - Buji Ferenc: *A rejtőzködő Messias.* Nyíregyháza, 2019
 - Horváth Gergely: *„ZÖLDÜLŐ” AGRÁRJOG. A fenntartható agrikultúra és élelmiszerlánc jogának alapvetései.* Győr, 2022
 - Loránt Vincze (PPE), François Alfonsi (Verts/ALE) & Edina Tóth (NI): Parliamentary questions to the Commission (P-002118/2022) European Parliament, 2022. június 13. – https://www.europarl.europa.eu/.../P-9-2022-002118_EN.html, (letöltés: 2022. 06. 29.)
 - Prugberger Tamás: *A globál-makro és a lokál-mikro világszemlélet társadalompolitikai gyakorlata közötti ellentét, a kettő közötti kompromisszumra jutás égető problémája a történelmi folyamatok áttekintése tükrében. – A globuszon való életfeltételek és az emberiség jövőjének a kilátásai.* Újvidék, 2021, http://www.vmtt.org.rs/mtn2019/039_081_Prugberger%20beformazott.pdf, letöltés: 2022. 06. 16.
 - Szigeti Péter: *Roscoe Pound pragmatista jogszociológiája: a társadalmi mérnökösödés eszméje a korhoz kötött, relatív természetjogban.* In Szigeti Péter: *Jogelméleti jogesetek, portrék, szemelvények.* Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998. 37-43.
-
-